

4ο ΓΥΜΝΑΣΙΟ ΧΑΡΙΛΑΟΥ

Σχολικό έτος:2014-2015

Όνομα : Έλενα

Επίθετο: Γκογκιάν

Τμήμα: Α1

**Η ιστορία της Θεσσαλονίκης μέσα από τα μνημεία της :
Αγία Σοφία (Θεσσαλονίκης).**

Η εργασία

οσας

ΑΦΙΕΡΩΣΗ

Θέλω να αφιερώσω την εργασία μου στην καθηγήτρια μας την κα. Ναουμίδου Μαρία για την πολύ ωραία και πρωτότυπη ιδέα της που χάρι σ' αυτήν μας δίδαξε και μας έμαθε πολλά πράγματα για την ιστορία της Θεσσαλονίκης μέσα από τα μνημεία της που μέχρι τότε δεν γνωρίζαμε καλά.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Πρόλογος
Σελ. 1

Εισαγωγή.....
... Σελ. 2-7

- α) Η ιστορία της Θεσσαλονίκης
- β) Η ιστορία της Αγίας Σοφίας

Κεφάλαιο	
1.....	Σελ. 8
α) Εξωτερική αρχιτεκτονική Αγίας Σοφίας	
β) Εσωτερική αρχιτεκτονική Αγίας Σοφίας	
Κεφάλαιο	
2.....	Σελ. 9-10
α) Εξωτερική διακόσμηση Αγίας Σοφίας	
β) Εσωτερική διακόσμηση Αγίας Σοφίας	
Κεφάλαιο	
3.....	Σελ. 11-
13	
α) Σύγκριση με άλλα μνημεία της εποχής	
β) Αξιολόγηση της Αγίας Σοφίας	
Φωτογραφικό	
υλικό.....	Σελ. 14-15
Βιβλιογραφία-Δικτυογραφία.....	
Σελ. 16	

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Η εργασία αυτή πραγματοποιήθηκε στα πλαίσια της Νεοελληνικής Γλώσσας αναφέρονται σε δύο κατηγορίες: την ιστορία και την ίδρυση της Θεσσαλονίκης και την περιγραφή ενός ιστορικού μνημείου όπως αυτή που μου έχει αναθέσει η καθηγήτρια μου για την Αγία Σοφία.

Στην αρχή ενθουσιάστηκα και μου άρεσε πάρα πολύ όταν άκουσα το θέμα της εργασίας, παρόλο που πίστευα ότι θα ήταν αρκετά δύσκολη και χρονοβόρα. Ιδιαίτερα χάρηκα όταν άκουσα πως η καθηγήτρια μας μου ανέθεσε την Αγία Σοφία διότι αυτό το μνημείο είναι από τα πιο γνωστά και θεωρώ πως είναι από τα πιο εύκολα θέματα της εργασίας για τα μνημεία της Θεσσαλονίκης. Ήμουν τυχερή!!! Αλλά θα ήθελα να τύχω κάποιο άλλο στο οποίο να το γνωρίσω καλύτερα μέσα από της έρευνες μου.

Τέλος θα ήθελα να ευχαριστήσω θερμά όλους τους μαθητές που και αυτά με την σειρά τους της προηγούμενες χρονιές είχαν δουλέψει σκληρά για αυτήν την εργασία και εμπνέοντας από αυτούς, παίρνοντας ιδέες κατάφερα να φτιάξω την δικιά μου εργασία που θεωρώ ότι ήτανε εύκολο και το αποτέλεσμα βγήκε καταπληκτικό.

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

α) Η ιστορία της Θεσσαλονίκης

Η μεγαλύτερη πόλη της Ελλάδας και πρωτεύουσα του Νομού. Πλούσια ιστορία που προσελκύει το ενδιαφέρον των ιστορικών ολόγων.

Ελληνικό, Ρωμαϊκό και Βυζαντινό πολιτισμό, η Θεσσαλονίκη σμα του ιστορικού χρόνου.

Θεσσαλονίκη υπήρξε κοσμοπολίτικη και οικονομικά εύρωστη σε κατά τους βυζαντινούς χρόνους. Έμποροι από όλη την (όπως τη Σερβία και τη Βουλγαρία) συνωστίζονταν στη πλούσια εμπορική και πολιτιστική δραστηριότητα. Ταυτόχρονα ηλη χαρακτηρίστηκε από σημαντική πνευματική κίνηση εφάμιλλη με αυτήν της Κωνσταντινούπολης.

Ρωμαϊκή Κυριαρχία

Από την ίδρυσή της και μέχρι το 168 π.Χ. η Θεσσαλονίκη δεν έπαιξε σημαντικό ρόλο, λόγω της τότε πρωτεύουσας της Μακεδονίας, Πέλλας. Μετά την ήττα του Περσέα στην Πύδνα η Μακεδονία διαιρέθηκε σε 4 επαρχίες από τους Ρωμαίους, μία εκ των οποίων είχε πρωτεύουσα τη Θεσσαλονίκη. Η κατάλυση του Βασιλείου των Αντιγονιδών από τα Ρωμαϊκά στρατεύματα το 168 π.Χ., έφερε τη Θεσσαλονίκη στα όρια της Ρωμαϊκής Δημοκρατίας. Λίγο αργότερα, οι Ρωμαίοι κατασκεύασαν την Εγνατία Οδό στη Θεσσαλονίκη η οποία περνούσε μέσα από την πόλη και τη συνέδεε με την Κωνσταντινούπολη και τη Ρώμη. Η Via Egnatia αποτελούσε το βασικό στρατιωτικό και εμπορικό δίαυλο, προώθησε την αξιολογική σημασία της πόλης και εμπέδωσε τον πρωταγωνιστικό της ρόλο. Έτσι η Θεσσαλονίκη άρχισε να αναπτύσσεται με γρήγορους ρυθμούς ενώ δεν άργησε να πάρει τον τίτλο Civitas Libera (ελεύθερη πόλη), αφού της αποδόθηκαν περισσότερα προνόμια, έπειτα από τη δολοφονία του Ιούλιου Καίσαρα το 44 μ.Χ., στην εμφύλια διαμάχη δημοκρατικών και αυτοκρατορικών, και την ολοκληρωτική νίκη των αυτοκρατορικών Αντωνίου και Οκταβιανού έναντι Βρούτου και Κάσσιου το 42 μ.Χ. □

□
Τον τελευταίο αιώνα π.Χ. όλο και περισσότεροι Χριστιανοί μετοικούσαν στη Θεσσαλονίκη. Το 54 μ.Χ. ο Απόστολος Παύλος κήρυξε στη Θεσσαλονίκη τη χριστιανική θρησκεία, και λίγο αργότερα (50 μ.Χ.) ίδρυσε την πρώτη Χριστιανική εκκλησία και έγραψε από την Κόρινθο τις δυο επιστολές του "*προς Θεσσαλονικείς*". Το 250 μ.Χ. η πόλη ανακηρύχτηκε ρωμαϊκή Colonia (επαρχία). Το 305 μ.Χ. γίνεται έδρα ενός από τα 4 τμήματα της Ρωμαϊκής αυτοκρατορίας από τον καίσαρα Γαλέριο, ο οποίος εγκαθίσταται και την κάνει πρωτεύουσά του. Εκείνη την περίοδο κτίστηκε η Ροτόντα, ο Ιππόδρομος, η ασπίδες του και το ανάκτορό του. Το 306 μ.Χ. μαρτύρησε ο Άγιος Δημήτριος στη Θεσσαλονίκη κατόπιν διωγμού του Διοκλητιανού. □

Βυζαντινά Χρόνια

Ο Κωνσταντίνος ο Μέγας ήταν αυτός που μετέτρεψε τη Ρωμαϊκή αυτοκρατορία της Θεσσαλονίκης στο μακροβιότερο χριστιανικό βασίλειο. Το 324 χρησιμοποίησε τη Θεσσαλονίκη ως ορμητήριο για τη διαμάχη του με τον Λικίνιο. Στη μάχη της Χρυσούπολης επικράτησε ο Κωνσταντίνος και ο Λικίνιος εστάλη εξόριστος στο φρούριο της Ακρόπολης της Θεσσαλονίκης. Η γεωγραφική και στρατηγική σημασία της Θεσσαλονίκης και τα έργα που κατασκευάζονταν τότε στην πόλη, την καθιστούν «Συμβασιλεύουσα», ονομάζεται «Μεγαλούπολης» και κατέχει τη θέση της δεύτερης πόλης στην αυτοκρατορία μετά την Κωνσταντινούπολη. Το 379 ο Μ. Θεοδοσίος κατεύθυνε από τη Θεσσαλονίκη τον αγώνα κατά των Γόθων και το 380 έκτισε τα τείχη της πόλης. Την ίδια περίοδο ασπάστηκε το Χριστιανισμό και όρισε το Χριστιανισμό ως επίσημη θρησκεία του κράτους με σχετικό αυτοκρατορικό διάταγμα. Το 390 διέταξε τη σφαγή χιλιάδων κατοίκων μέσα στον Ιππόδρομο, επειδή οι Θεσσαλονικείς δολοφόνησαν τον αρχηγό των υποταγμένων Γόθων και φρούραρχο της πόλης Βουτέριχο. Το 582

έγιναν οι πρώτες επιδρομές των Σλάβων. Έκτοτε, η πόλη αντιμετώπισε 5 πολιορκίες, μέχρι το 687 που ο Ιουστινιανός ο Β΄ απομάκρυνε τον κίνδυνο των επιδρομών. Το 860 οι αδερφοί Κύριλλος και Μεθόδιος από τη Θεσσαλονίκη δημιούργησαν το σλαβικό αλφάβητο, μετάφρασαν τα Ευαγγέλια και διέδωσαν το Χριστιανισμό στους Σλάβους. Το 904 η Θεσσαλονίκη πολιορκήθηκε και λεηλατήθηκε από τους Σαρακηνούς. Το 976 ο Βασίλειος ο Βουλγαροκτόνος ξεκίνησε από τη Θεσσαλονίκη εναντίον του Βούλγαρου σάβουρ Συμεών.

Νορμανδική κατάκτηση και το κίνημα των Ζηλωτών

Το 1185 η Θεσσαλονίκη καταστράφηκε από τους Νορμανδούς, τους οποίους έδιωξε τον επόμενο χρόνο ο αυτοκράτορας Ισαάκιος Β΄. Το 1204, στο πλαίσιο της Δ' Σταυροφορίας, καταλήφθηκε από τους Φράγκους. Τότε ο Βονιφάτιος ο Μομφερατικός ίδρυσε το βασίλειο της Θεσσαλονίκης, το οποίο ανακατέλαβε το 1222 ο Θεόδωρος Δούκας Κομνηνός, ηγεμόνας της Ηπείρου. Το 1246 ο Ιωάννης Βατατζής της Ηπείρου ανακηρύχτηκε βασιλιάς της Θεσσαλονίκης. Το 1284 η πόλη δόθηκε ως προίκα στην κόρη του Ιταλού Γουλιέλμου Ζ' Μομφερατικού, Γιολάνδη, την οποία παντρεύτηκε ο αυτοκράτορας Ανδρόνικος Β΄. Κατά την επανάσταση των Ζηλωτών (1341 – 1349) ο λαός εξεγέρθηκε κατά των ευγενών. Το 1387 η πόλη καταλήφθηκε προσωρινά από τους Τούρκους, αλλά μετά την ήττα των Τούρκων στη μάχη της Άγκυρας, παραδόθηκε πάλι πίσω στο Βυζάντιο. Το 1423, υπό την απειλή βίαιης κατάληψης της πόλης από τους Τούρκους, ο Ανδρόνικος Παλαιολόγος παρέδωσε την πόλη στους Ενετούς. Η πόλη παρέμεινε υπό Βενετική κυριαρχία μέχρι το 1430.

□

Η περίοδος της Τουρκοκρατίας και το κίνημα των Νεότουρκων

□

Στις 29 Μαρτίου το 1430 ο Τούρκος σουλτάνος Μουράτ ο Β΄ μπήκε στη Θεσσαλονίκη, την κατέστρεψε και την έθεσε υπό οθωμανική κυριαρχία. Το 1492, 30.000 περίπου Εβραίοι, διωγμένοι από την Ισπανία, εγκαταστάθηκαν στη Θεσσαλονίκη. Το 1571 οι Τούρκοι έσφαξαν χιλιάδες κατοίκους, ως εκδίκηση για την ήττα τους στη ναυμαχία της Ναύπακτου. Το 1821, στην επανάσταση της Μακεδονίας σφάχθηκαν ως αντίποινα περίπου 2000 γυναικόπαιδα της Θεσσαλονίκης. Το 1865 η Θεσσαλονίκη αριθμούσε 50.000 κατοίκους ενώ το 1875 κυκλοφόρησε η πρώτη εφημερίδα της πόλης με την ονομασία «Ερμής». Το 1866 οι Τούρκοι γκρέμισαν το παραθαλάσσιο τείχος της πόλης, ενώ το 1889 γκρέμισαν το ανατολικό τείχος που ένωνε το Λευκό Πύργο με το Επταπύργιο. Το 1890 μεγάλη πυρκαγιά κατέστρεψε περίπου 2.000 σπίτια. Το 1892 ο ομογενής Παπάφης ίδρυσε το ορφανοτροφείο «Μελιτεύς» και το 1897 γαλλική εταιρεία κατασκεύασε το πρώτο τεχνητό λιμάνι. Το 1903 άρχισε δράση το Βουλγαρικό Κομιτάτο με ανατινάξεις στη Θεσσαλονίκη και ξέσπασε ο Μακεδονικός Αγώνας (1904 – 1908). Το 1908, οι Νεότουρκοι φυλάκισαν στην έπαυλη Αλλατίνη τον σουλτάνο Αμπντούλ Χαμίτ Β΄. Τον Ιούνιο του 1908 οι Νεότουρκοι διέθεταν την ισχύ ώστε να απαιτήσουν από το σουλτάνο την πολιτειακή μεταβολή προς τη συνταγματική μοναρχία. Η Επανάσταση των Νεοτούρκων είχε ως αποτέλεσμα την παραχώρηση Συντάγματος στις 24 Ιουλίου 1908. Σημαντικό επίσης γεγονός αποτέλεσε η επίσκεψη στην πόλη του Μεχμέτ στις 31 Μαΐου 1911, στο πλαίσιο της περιοδείας του στα ευρωπαϊκά εδάφη της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας. Αποκορύφωμα της επίσκεψης αποτέλεσαν η παρέλαση των εθνοτήτων ενώπιον του μονάρχη και το εντυπωσιακό προσκύνημά του στο τέμενος της Αγίας Σοφίας, σύμφωνα με το επίσημο τυπικό του προσκυνήματος της Παρασκευής στο τζαμί Χαμιντιέ της Κωνσταντινούπολης.

□

Η απελευθέρωση

Η Θεσσαλονίκη απελευθερώθηκε από τους Τούρκους από τον ελληνικό στρατό, στις 26 Οκτωβρίου του 1912. Το 1915 ο στρατηγός των συμμάχων Σαράιγ αποβιβάστηκε στη Θεσσαλονίκη, στην οποία κατέφυγε ο Βενιζέλος το 1916 και η πόλη έγινε «περιχαρακωμένο στρατόπεδο των συμμάχων». Το 1917, νέα μεγάλη πυρκαγιά κατέστρεψε το μεγαλύτερο μέρος του κέντρου της Θεσσαλονίκης, γεγονός που προκάλεσε κύμα μετανάστευσης των κατοίκων της. Το 1916 ιδρύθηκε το πανεπιστήμιο, οργανώθηκε η Διεθνής Έκθεση και ξεκίνησε η αναστήλωση της εκκλησίας του Αγίου Δημητρίου.

□

αρχιτεκτονικής κατεύθυνσης με αποτέλεσμα την ανέγερση μεγάλων κτιρίων που αντικαθιστούν τα παραδοσιακά σπίτια. Για να ικανοποιηθούν οι ανάγκες της οικονομικής ανόδου της πόλης, χτίζονται τράπεζες, μεγάλα ξενοδοχεία, θέατρα, αποθήκες και εργοστάσια.

Η διαμόρφωση της πλατείας Ελευθερίας (σημερινής Πλατείας Βενιζέλου) προς τη θάλασσα, ολοκλήρωσε την εικόνα του κεντρικού εμπορικού δρόμου. Οι υπόλοιπες γειτονιές εντός των τειχών διατηρούσαν την παλιά τους μορφή. Προβληματική ήταν η κατάσταση στις δυτικές περιοχές εκτός των τειχών και της Πύλης του Βαρδάρη, που λειτουργούσαν ως γκέτο των φτωχών στρωμάτων. Αντίθετα, η μεσαία και ανώτερη τάξεις μετοίκησαν στις ανατολικές περιοχές, δημιουργώντας έτσι ένα νέο προάστιο γνωστό ως "Εξοχές". Εκεί χτίστηκαν σχολεία, δημόσια κτίρια και εργοστάσια.

Το 1917 υπήρξε χρονιά ορόσημο για την ιστορία και την εικόνα της πόλης. Η καταστροφική πυρκαγιά που ξέσπασε κατέστρεψε μέσα σε 32 ώρες το μεγαλύτερο μέρος του ιστορικού κέντρου και ένα μεγάλο μέρος της κληρονομιάς της. Κτίρια σπάνιας αρχιτεκτονικής καταστράφηκαν ολοσχερώς.

Η Θεσσαλονίκη ανασχεδιάστηκε από το 1917 ως το 1950. ως μια μοντέρνα και λειτουργική πόλη και η εικόνα της θύμιζε ελάχιστα την εικόνα της πριν την πυρκαγιά. Στον ανασχεδιασμό της, πρωταγωνιστικό ρόλο έπαιξε μία ομάδα αρχιτεκτόνων με επικεφαλής τον Γάλλο αρχιτέκτονα Ερνέστ Εμπράρ με σκοπό την οργάνωσή της με τη μορφή μιας σύγχρονης πόλης.

Οι σχεδιαστές επέλεξαν ως πρότυπο για τον νέο αρχιτεκτονικό ρυθμό των κτηρίων της πόλης, το Βυζάντιο. Κύριο χαρακτηριστικό της εξωτερικής εμφάνισης των κτιρίων που προτάθηκε ήταν η απόλυτη συμμετρία των όψεων, ο τονισμός του κεντρικού άξονα με ελαφριά υπερύψωση στο μεσαίο τμήμα των κτιρίων.¹ Το νέο πολεοδομικό σχέδιο περιέλαβε άξονες, διαγώνιους και μνημειακά σημεία, καθώς και ένα οδικό δίκτυο με ιεραρχημένη οργάνωση της κυκλοφορίας. Τα σχέδια περιέλαβαν επίσης πρόβλεψη για την πληθυσμιακή έκρηξη της πόλης και πληρούσαν τις προδιαγραφές για ένα επαρκές δίκτυο που θα ίσχυε έως και σήμερα. Υποδείχθηκαν χώροι για όλα τα σημαντικά δημόσια κτίρια, αναδείχθηκαν οι βυζαντινές εκκλησίες, προστατεύθηκαν τα εναπομείναντα οθωμανικά μνημεία και ολοκλήρω η Άνω Πόλη ορίστηκε ως διατηρητέα. Η ίδρυση του Πανεπιστημίου της Θεσσαλονίκης και η δημιουργία Πανεπιστημιούπολης αποτέλεσε μία πρωτοποριακή ιδέα που δεν υλοποιήθηκε τότε, ωστόσο στη μετέπειτα διαμόρφωση της σημερινής Πανεπιστημιούπολης η συμβολή των σχεδίων του Εμπράρ έπαιξε σημαντικό ρόλο.

1 www.thessalonikicityguide.gr

Ενώ στα σχέδια προβλεπόταν ένα διοικητικό κέντρο που θα περιλάμβανε το δημαρχείο, το δικαστικό μέγαρο και μία σειρά δευτερευόντων κτιρίων που θα στέγαζαν τις υπόλοιπες δημόσιες υπηρεσίες, δεν υλοποιήθηκαν και η παρουσία διοικητικού κέντρου είναι κάτι που απουσιάζει από την πόλη ακόμη και σήμερα.

□

Παρόλο που η Θεσσαλονίκη είναι μια από τις ομορφότερες πόλεις της Ελλάδας, η σημερινή της μορφή αναγκάζει τους πολίτες της να έρχονται αντιμέτωποι με σημαντικά προβλήματα, όπως το κυκλοφοριακό, η έλλειψη επαρκών χώρων στάθμευσης και πρασίνου, η μη επαρκής κάλυψη ποδηλατοδρόμων, κ.ά.

Πότε κτίστηκε η Θεσσαλονίκη

Σχετικά με τον τρόπο που χτίστηκε η Θεσσαλονίκη και τη χρονολογία, έχουμε δυο εκδοχές.² Η πρώτη πιστεύει ότι την έκτισε ο Φίλιππος Β' και η δεύτερη, του γεωγράφου Στράβωνα, πως η Θεσσαλονίκη κτίστηκε το 316 π.Χ. από τον Κάσσανδρο, γιο του μεγάλου Μακεδόνα στρατηγού Αντίπατρου.

Αυτός, μετά τη δολοφονία της μητέρας του Μ. Αλέξανδρου Ολυμπιάδας, πήρε γυναίκα την ομοπάτρια αδελφή του Μ. Αλ. και έδωσε το όνομά της, Θεσσαλονίκη, στη νέα πόλη. Η τοποθεσία ευνόησε τη Θεσσαλονίκη, γιατί καθώς ήταν το κέντρο της Μακεδονίας και το κυριότερο λιμάνι στο Θερμαϊκό κόλπο, αναπτύχθηκε γρήγορα κι ήταν γνωστή και στους αρχαίους χρόνους και στη βυζαντινή εποχή, αλλά και σήμερα που είναι η συμπρωτεύουσα.

Η ίδρυση της Θεσσαλονίκης

Η περιοχή της Θεσσαλονίκης κατοικήθηκε τουλάχιστον από τις αρχές τις τρίτης Π.Χ χιλιετηρίδας.³ Στην εποχή του Μέγα Αλέξανδρου γύρω από το κόλπο, υπήρχαν πολλά μικρά χωριά. Όταν έφυγε στην Ανατολή ο Αλέξανδρος, άφησε τοποτηρητή στο Μακεδονικό θρόνο τον Κάσσανδρο, ο οποίος παντρεύτηκε την ετεροθαλή αδελφή του Αλέξανδρο, τη Θεσσαλονίκη. Ο Κάσσανδρος είχε πολλά ελαττώματα, αλλά ήταν άνθρωπος δυναμικός και διορατικός και πρόσεξε την σπουδαία θέση του Θερμαϊκού κόλπου. Το 315 Π.Χ λοιπόν αποφάσισε να ιδρύσει μια καινούρια πόλη, στην οποία έδωσε το όνομα της γυναίκας του.
2 <http://WWW.livopedia.gr>

3 Απόσπασμα από το βιβλίο <<Στην πόλη του Αϊ Δημήτρη>> Εκδόσεις Κέδρος

B) Η ιστορία της Αγίας Σοφίας

Ο ρυθμός του κτίσματος είναι τύπου βασιλικής με τρούλο, μεταβατικού τύπου, από "βασιλική με τρούλο" σε "τρουλωτό σταυρόσχημο" ναό.

Στο σημερινό σημείο του ναού της του Θεού Αγίας Σοφίας, υπήρχε εκκλησία από τον 3ο αιώνα.

Η Αγία Σοφία Θεσσαλονίκης κτίστηκε προς τιμή του Χριστού, όπως η Αγία Σοφία Κωνσταντινούπολης, με την οποία έχουν πολλά κοινά χαρακτηριστικά.

Η ανέγερση του ναού έγινε μετά την Α΄ Οικουμενική Σύνοδο της Νίκαιας του 325, όπου ο Χριστός αναγνωρίστηκε σαν ο "Λόγος και η Σοφία" του Θεού⁴. Γύρω πάντως από τη χρονολογία ανέγερσης του ναού δημιουργήθηκε μεγάλο θέμα. Πολλοί υποστήριζαν πως ο ναός κτίστηκε την ίδια χρονική περίοδο με αυτόν της Κωνσταντινούπολης από τον Ιουστινιανό (527-565) με σχέδια μάλιστα του αρχιτέκτονα Ανθέμιου. Άλλοι πάλι, προσπάθησαν να χρονολογήσουν την ημερομηνία ανέγερσής του με βάση τα αρχιτεκτονικά-μορφολογικά του στοιχεία, τα οικοδομικά υλικά που χρησιμοποιήθηκαν ή τα υπέροχα ψηφιδωτά του εσωτερικού του χώρου.

Πάντως, η επικρατέστερη άποψη είναι πως η Αγία Σοφία Θεσσαλονίκης κτίστηκε πάνω μάλιστα σε θεμέλια προϋπάρχουσας "βασιλικής" στα χρόνια της Εικονομαχίας, ίσως στο τελευταίο τέταρτο του 8ου αιώνα.

Τον 8ο αιώνα ανεγέρθηκε ο τωρινός Ναός, βασισμένος στην Αγία Σοφία της Κωνσταντινούπολης.

Το 1205 όταν κατά την τέταρτη σταυροφορία η πόλη καταλήφθηκε, η Αγία Σοφία μετατράπηκε στον καθεδρικό ναό της Θεσσαλονίκης, και παρέμεινε έτσι ακόμα και μετά την επιστροφή της πόλης στην Βυζαντινή αυτοκρατορία το 1246.

Μετά από την κατάληψη της Θεσσαλονίκης από τον Οθωμανό Σουλτάνο Μουράτ τον 2ο στις 29 Μαρτίου 1430, η Αγία Σοφία μετατράπηκε σε τζαμί.

Κατά την εικονοκλαστική περίοδο, η αψίδα του Ναού εμπλουτίστηκε με μωσαϊκό από

καθαρό χρυσάφι και ένα μόνο μεγάλο σταυρό όμοια με την Αγία Ειρήνη της Κωνσταντινούπολης και την κατεστραμμένη εκκλησία της Κοιμήσεως της Θεοτόκου στην Νίκαια. Ο Σταυρός αντικαταστάθηκε με την εικόνα της Θεοτόκου περίπου το 787 – 797 μετά την νίκη των εικονοκλαστών. Το μωσαϊκό στον τρούλο τώρα απεικονίζει την Ανάληψη του Ιησού Χριστού με αναρτημένο το κομμάτι από τις πράξεις των αποστόλων: «...άνδρες Γαλιλαίοι τι εστήκατε βλέποντες εις τον ουρανόν ούτος ο Ιησούς ο αναληφθείς αφ' υμών εις τον ουρανόν...» Ο Τρούλος είναι περιστοιχισμένος από τις μορφές των δώδεκα Αποστόλων, της Παρθένου Μαρίας και δύο Αγγέλων.

Μεγάλο μέρος του εσωτερικού διάκοσμου αναστηλώθηκε μετά από την μεγάλη πυρκαγιά που κατέστρεψε την Θεσσαλονίκη το 1917. Ο τρούλος αναστηλώθηκε το 1980.

Ο ναός της του Θεού Αγίας Σοφίας ανήκει στα παλαιοχριστιανικά και βυζαντινά μνημεία Θεσσαλονίκης και είναι κομμάτι των μνημείων παγκόσμιας κληρονομιάς της Ουνέσκο.

4 <http://www.wagiasofia.info>

Κεφάλαιο 1^ο

α) Εξωτερική αρχιτεκτονική Αγίας Σοφίας

Η Αγία Σοφία είναι χτισμένη στον αρχιτεκτονικό τύπο της βασιλικής με θολωτό. Οι κίονες του κεντρικού κλίτους είναι τραβηγμένοι προς τα πλάγια, ώστε ο κεντρικός χώρος του ναού να έχει σχήμα ισοσκελούς σταυρού.⁵ Μπορεί έτσι να θεωρηθεί μια μεταβατική μορφή μεταξύ της βασιλικής με τρούλο και του εγγεγραμμένου σταυροειδούς, που κυριαρχεί στη βυζαντινή ναοδομία από το 10ο αιώνα και μετά. Μαζί με το Ναό της Αγίας Θεοδοσίας, τη Μονή Ουάλεντος στην Κωνσταντινούπολη και την κατεστραμμένη Εκκλησία της Κοιμήσεως της Θεοτόκου στη Νίκαια, Η Αγία Σοφία της Θεσσαλονίκης αντιπροσωπεύει ένα από τα κύρια αρχιτεκτονικά παραδείγματα αυτού του τύπου, αρχιτεκτονικής αρκετά διάσημης τη βυζαντινή περίοδο

β) Εσωτερική αρχιτεκτονική Αγίας Σοφίας

Εσωτερικά, ο ναός χωρίζεται σε 3 κλίτη από εναλασσόμενους κίονες και πεσσούς, ενώ σε συνέχεια των πλάγιων κλιτών διαμορφώνεται κάθετα ο *νάρθηκας*, για να σχηματιστεί έτσι ένα κτίριο σχεδόν τετράγωνης βάσης. Στη μέση του κεντρικού κλίτους εδράζεται πάνω σε 4 καμάρες ο τρούλος του ναού, του οποίου η βάση δεν είναι κύκλος αλλά ουσιαστικά πρόκειται για τετράγωνο με στρογγυλεμένες τις γωνίες. Τόσο το γεγονός αυτό όσο και άλλες κατασκευαστικές ατέλειες που παρατηρούνται στη σύνθεση και ανάπτυξη των όγκων και επιφανειών του ναού, πείθουν ότι το κτίριο κτίστηκε σε μία περίοδο μεταβατική, όπου ακόμα ερευνούνταν η εφαρμογή του *"σταυροειδούς ναού με τρούλο"*, ρυθμού μεταγενέστερου στην εκκλησιαστική αρχιτεκτονική. Στο *τύμπανο* της βάσης του τρούλου, που εξωτερικά γίνεται τετράγωνο, υπάρχουν 12 παράθυρα, πάνω στα οποία -και σε όλη την εσωτερική επιφάνεια του τρούλου, αναπτύσσεται μία υπέροχη *ψηφιδωτή παράσταση της Ανάληψης του Χριστού*. Ένα επίσης θαυμάσιο ψηφιδωτό υπάρχει στην αψίδα του ιερού, που παριστάνει την Παναγία καθισμένη σε θρόνο να κρατά στα χέρια της το Χριστό, που ευλογεί με το δεξί του χέρι.⁶ Μάλιστα η παράσταση του Χριστού είναι μεταγενέστερη από όλο το ψηφιδωτό και φαίνεται πως στη θέση του Χριστού υπήρχε στα χέρια της Παναγίας Σταυρός, που αντικαταστάθηκε με το Χριστό, όταν σταμάτησε η περίοδος της *Εικονομαχίας* στο Βυζάντιο. Ο ναός της Αγίας Σοφίας υπήρξε *μητροπολιτικός* ναός της Θεσσαλονίκης από την *Φραγκοκρατία* τουλάχιστον (1204) ως την εποχή που μετατράπηκε -μετά την άλωση- σε μουσουλμανικό τέμενος (τζαμί),

με το όνομα "Αγιά-Σοφιά τζαμί", για να παραμείνει έτσι ως την απελευθέρωση της πόλης (1912).

5 <http://wwwel.wikipedia.gr>

6 <http://www.uom.gr>

Κεφάλαιο 2^ο

α) Εξωτερική διακόσμηση Αγίας Σοφίας

Η εξωτερική διακόσμηση του μνημείου είναι απλή. Οι τοίχοι είναι κτισμένοι με μια κάπως ελεύθερη πλινθοπερίκλειστη τοιχοδομία, ενώ οδοντωτές ταινίες υπάρχουν κάτω από τις στέγες. Πλούσια κεραμική διακόσμηση έχουν τα τύμπανα των κεραιών του σταυρού και τα δίλοβα παράθυρα τους τονίζονται με διπλές σειρές ακτινωτών τούβλων και μεγάλα οδοντωτά τόξα.

Ο ναός διακρίνεται για τις στενές και ψηλές αναλογίες του, που τονίζουν τον κατακόρυφο άξονα του κτιρίου. Η εντύπωση αυτή είναι πιο έντονη στο εσωτερικό, με τα ψηλά και στενά πλάγια κλίτη και με το φωτισμό, που προέρχεται από τα λίγα παράθυρα του τρούλου και των κεραιών του σταυρού. Τέτοιες αναλογίες δεν είναι συνηθισμένες στη βυζαντινή αρχιτεκτονική. Η επιλογή τους μπορεί να θεωρηθεί επίδραση δυτική, από γοθτικούς ναούς, όπου δίνεται ιδιαίτερη έμφαση και σημασία σε παρόμοιες φόρμες.

Η Αγία Σοφία, στα βασικά χαρακτηριστικά της, κινείται στα πλαίσια της ελλαδικής σχολής. Ο τύπος του δίστυλου σταυροειδούς εγγεγραμμένου ναού με τρούλο, η πλινθοπερίκλειστη τοιχοδομία, τα καθαρά περιγράμματα, οι οδοντωτές ταινίες, είναι στοιχεία συνηθισμένα στις εκκλησίες του υστεροβυζαντινού ελλαδικού χώρου. Ο πυρήνας αυτός εμπλουτίζεται με χαρακτηριστικά δυτικά, όπως οι ψηλές και στενές αναλογίες του μνημείου, αλλά και με στοιχεία που εμφανίστηκαν στον Μυστρά, για πρώτη φορά, στις αρχές του 14ου αιώνα. Ο νάρθηκας με τρούλο, οι στοές, το καμπαναριό -που συνδέεται χαλαρά με το ναό- τα δύο παρεκκλήσια έχουν προστεθεί σε απομίμηση των ανάλογων χώρων του Αφεντικού. Φαίνεται ότι η Οδηγήτρια, με το μέγεθος και τη λαμπρότητα της, λειτουργούσε ως πρότυπο κι ως πηγή έμπνευσης για τους αρχιτέκτονες των μεταγενέστερων εκκλησιών της πόλης.

β) Εσωτερική διακόσμηση Αγίας Σοφίας

Ο γραπτός διάκοσμος της Αγίας Σοφίας δεν διατηρείται σε καλή κατάσταση. Το εικονογραφικό πρόγραμμα περιελάμβανε τον Χριστό ένθρονο στο τεταρτοσφαίριο της αψίδας, θέματα του Ευχαριστιακού κύκλου, ιεράρχες και την Ανάληψη στο ιερό βήμα και κάτω, στους τοίχους, μια ζώνη με ύψος 1,50 μ., που μιμείται ορθομαρμάρωση, όπως και στην Περίβλεπτο. Οι Εορτές παριστάνονται στις τρεις ψηλές καμάρες του σταυρού και τα Πάθη του Χριστού εικονίζονται στο διακονικό και στις δύο χαμηλές δυτικές καμάρες, αλλά σώζονται σε κακή κατάσταση.

Το λίγο μεταγενέστερο νοτιοανατολικό παρεκκλήσι έχει κυρίως θέματα από τη ζωή της Παναγίας. Το βορειοανατολικό παρεκκλήσι είχε ταφικό χαρακτήρα, όπως δηλώνουν δύο ολόσωμες μορφές αρχαγγέλων, αντικριστές στους τοίχους και η ύπαρξη υπόγειας κρύπτης του 15ου αιώνα. Στον τρούλο του διακρίνεται ο Χριστός και γύρω του αγγελικές δυνάμεις. Στο τεταρτοσφαίριο εικονίζεται η Παναγία ανάμεσα σε δύο αγγέλους, στον ανατολικό τοίχο ο Ευαγγελισμός, δυτικά η Σταύρωση, βόρεια η Κάθοδος στον 'Αδη και νότια η Κοίμηση της Θεοτόκου.

Οι τοιχογραφίες της Αγίας Σοφίας δεν αφήνουν περιθώρια για ακριβείς τεχνοτροπικές

παρατηρήσεις, αφού δεν σώζονται σε καλή κατάσταση. Είναι φανερή όμως η στενή σχέση τους με τις παραστάσεις και το εικονογραφικό πρόγραμμα της Περιβλέπτου, που είναι περίπου σύγχρονη.⁷ Οι δύο εκκλησίες ανήκουν στην ίδια φάση της παλαιολόγιας ζωγραφικής -τρίτο τέταρτο του 14ου αιώνα- που χαρακτηρίζεται από τάσεις ιδεαλιστικές και συντηρητικές. Τα αριστοκρατικά ιδεώδη, έτσι όπως εκφράζονται μέσα από τη ζωγραφική της Αγίας Σοφίας, συνάδουν με τη λειτουργία του μνημείου ως εκκλησίας του παλατιού, όπως μπορεί να συμπεράνει κανείς από τη θέση της, δίπλα στο διοικητικό κέντρο της πόλης και του κράτους. Μπορούσε να φτάσει κανείς στην Αγία Σοφία με τα πόδια από το παλάτι, ανεβαίνοντας μια πλαγιά με μικρή κλίση, ενώ για να φτάσουν στον Άγιο Δημήτριο, ο δεσπότης και η ακολουθία του έπρεπε να βαδίσουν σε πομπή μέσα από τους στενούς δρόμους της πυκνοκατοικημένης Κάτω Πόλης.

Από τον γλυπτό διάκοσμο του ναού σώζονται μόνο οι κίονες και τα κιονόκρανα της βόρειας κιονοστοιχίας του ισογείου, τα οποία κατά πάσα πιθανότητα προέρχονται από την παλαιότερη βασιλική, πάνω στην οποία οικοδομήθηκε η Αγία Σοφία.

Τα ψηφιδωτά του ναού προέρχονται από διαφορετικές περιόδους. Ο ανεικονικός διάκοσμος της καμάρας του ιερού βήματος χρονολογείται ανάμεσα στα έτη 780-788, όπως πιστοποιούν τα σταυρόσχημα μονογράμματα του αυτοκράτορα Κωνσταντίνου Στ' και της μητέρας του Ειρήνης της Αθηναίας και η επιγραφή που αναφέρει τον επίσκοπο Θεσσαλονίκης Θεόφιλο. Τμήμα της ίδιας ανεικονικής διακόσμησης αποτελούσε και ο μεγάλος σταυρός στην κόγχη, ίχνη του οποίου διακρίνονται πάνω από το φωτοστέφανο και δίπλα από τους ώμους της ένθρονης Βρεφοκρατούσας. Η ψηφιδωτή παράσταση της Παναγίας είναι προβληματική στη χρονολόγησή της. Έχει παλαιότερα θεωρηθεί πως το κάτω μέρος της είναι αρχαιότερο (9ος αι.) και πως το πάνω μέρος ανήκει σε μεταγενέστερη φάση του 11ου ή του 12ου αιώνα. Νεότερες έρευνες φανερώνουν πως δεν διαφοροποιείται ο κορμός από το κάτω τμήμα και κατά συνέπεια υποστηρίζεται πως η παράσταση είναι σύγχρονη με αυτή του τρούλου.

Η μεγάλη μνημειακή παράσταση της Ανάληψης στο κέντρο του τρούλου τοποθετείται στα τέλη του 9ου αιώνα και πιθανότατα στο 885, αν δεχτούμε πως ο αρχιεπίσκοπος Παύλος, που αναφέρεται σε επιγραφή στη διακοσμητική ταινία που περιτρέχει το θέμα, ταυτίζεται με τον ομώνυμο μητροπολίτη Θεσσαλονίκης, που συνδεόταν με τον οικουμενικό πατριάρχη Φώτιο.⁸

Η παράσταση εικονίζει τον Χριστό, στο κέντρο κυκλικής δόξας, που στηρίζουν ιπτάμενοι άγγελοι, ενώ χαμηλότερα, στη βάση του τρούλου, αποδίδεται βραχώδης τοπίο, με ελιές στο οποίο κινούνται οι μορφές των αποστόλων. Ανάμεσά τους εικονίζεται η Παναγία, η οποία πλαισιώνεται από δύο αρχαγγέλους που δείχνουν τη Θεία Παρουσία στον ουράνιο θόλο. Στον 11ο αιώνα χρονολογούνται οι τοιχογραφίες στα τόξα του δυτικού τοίχου του νάρθηκα.

Διατηρούνται μορφές μοναχών, ενώ ανάμεσά τους διακρίνονται και τοπικοί άγιοι της Θεσσαλονίκης, όπως η αγία Θεοδώρα.

Ο ζωγραφικός διάκοσμος που μιμείται ορθομαρμάρωση οφείλεται στις επισκευές που έγιναν κατά την Οθωμανική περίοδο. Το 1890 πυρκαγιά προκάλεσε καταστροφές στο κτίριο, το οποίο αναστηλώθηκε το 1907-1909 από τον Κάρολο Ντηλ. Η επίδραση των σεισμών του 1978 ήταν όμως που οδήγησε στη συστηματική μελέτη και συντήρηση, βήμα απαραίτητο για την ανάδειξη αυτού του τόσο ξεχωριστού μνημείου, μέρους της Παγκόσμιας Πολιτιστικής Κληρονομιάς και σημαίνοντος λατρευτικού χώρου στη σύγχρονη Θεσσαλονίκη.

7 <http://www.ime.gr>

8 <http://exploringbyzantium.gr>

Κεφάλαιο 3^ο

α) Σύγκριση με άλλα μνημεία της εποχής.

Παρά την καταστροφή του ναού, διασώθηκαν χάρη στους Ευρωπαίους αυτούς πρωτοπόρους των βυζαντινών σπουδών πολύτιμες μαρτυρίες για ένα μνημείο πολύ σημαντικό. Πρέπει να υπογραμμιστεί ότι ελάχιστοι γνήσιοι σταυροειδείς με τρούλο ναοί είναι μέχρι σήμερα γνωστοί. Εκτός από την Κοίμηση της Θεοτόκου στη Νίκαια, στην ομάδα αυτή πρέπει οπωσδήποτε να καταγράψουμε το ναό της Αγίας Σοφίας στη Θεσσαλονίκη, ο οποίος σώζεται, αν και με αρκετές μεταγενέστερες επεμβάσεις (αναστηλωμένος σήμερα από την Ελληνική Αρχαιολογική Υπηρεσία), καθώς και δύο ναούς στην Κωνσταντινούπολη: το λεγόμενο Kalenderhane τζαμί (πιθανόν η βυζαντινή Παναγία η Κυριώτισσα) και το Gül τζαμί (παλαιότερα θεωρούνταν ότι πρόκειται για τη βυζαντινή Αγία Θεοδοσία, σήμερα όμως ταυτίζεται με τη μονή του Χριστού Ευεργέτη). Από αυτά τα ελάχιστα δείγματα της οικογένειας των σταυροειδών με τρούλο εκκλησιών, μόνο ο ναός της Θεσσαλονίκης σώζεται ακέραιος. Οι διαφορές ανάμεσα στα τέσσερα αυτά κτήρια είναι ουσιαστικά πολύ μικρές.⁹ Οι διαφοροποιήσεις αυτές φαίνεται να αποτελούν μάλλον παραλλαγές πάνω σε ένα κοινό θέμα, παρά στοιχεία που να μας επιτρέπουν να μιλήσουμε για εξέλιξη του συγκεκριμένου αρχιτεκτονικού τύπου. Για καμία από αυτές τις εκκλησίες δε γνωρίζουμε την ακριβή χρονολογία κατασκευής από άμεσες μαρτυρίες. Έχουν χρονολογηθεί με έμμεσο τρόπο, με βάση διάφορα στοιχεία της κατασκευής ή και του ψηφιδωτού διακόσμου τους (Αγία Σοφία, Κοίμηση Θεοτόκου), μολονότι στην προσπάθεια αυτή έχουν εμφανιστεί και ανακύπτουν ακόμη κατά καιρούς διάφορες διαφωνίες. Το σταυροειδές με τρούλο κτήριο της Αγίας Σοφίας έχει χρονολογηθεί στις αρχές του 7ου αιώνα,¹⁰ στις αρχές του 8ου αιώνα,¹¹ ή ακόμη και στα τέλη του 8ου αιώνα.¹² Ο ναός της Κοιμήσεως της Θεοτόκου στη Νίκαια, πάλι, έχει χρονολογηθεί στα τέλη του 6ου αιώνα,¹³ στις αρχές του 7ου αιώνα,¹⁴ ανάμεσα στα τέλη του 7ου και στις αρχές του 8ου αιώνα,¹⁵ ή στον 8ο αιώνα.¹⁶ Όσον αφορά τη σχέση των δύο αυτών κτηρίων, πάντως, οι ερευνητές τείνουν γενικά να παραδεχτούν ότι η Αγία Σοφία της Θεσσαλονίκης μάλλον έπεται χρονολογικά του ναού της Νίκαιας, καθώς είναι ένα κτήριο με πιο εκλεπτυσμένη κατασκευή και πιο «δουλεμένη» άποψη για τη συνολική διαμόρφωση του χώρου και για τη σχέση ανάμεσα στα επιμέρους αρχιτεκτονικά τμήματα που τον αποτελούν. Σε αυτό συνηγορούν και οι διαστάσεις των δύο μνημείων. Ενώ, δηλαδή, η Αγία Σοφία είναι ένα επιβλητικό κτήριο με διαστάσεις περίπου 44x38 μ. και με τρούλο διαμέτρου περίπου 10 μ., η Κοίμηση της Θεοτόκου ήταν μία σχεδόν κατά το ήμισυ μικρότερη κατασκευή (22,5x21 μ., με τρούλο διαμέτρου περίπου 6 μ.). Από την άλλη πλευρά, από τους δύο σωζόμενους ναούς της Κωνσταντινούπολης που εντάσσονται στον τύπο του σταυροειδούς με τρούλο, το μεν Gül τζαμί χρονολογείται ανάμεσα στις αρχές του 11ου και στα τέλη του 12ου αιώνα¹⁷ ή, ακριβέστερα, γύρω στο 1100,¹⁸ ενώ το Kalenderhane τζαμί χρονολογείται στο 12ο αιώνα¹⁹ ή, ακριβέστερα, στα τέλη του 12ου αιώνα.²⁰ Οι δύο αυτοί ναοί της Κωνσταντινούπολης, δηλαδή, αποτελούν μεταγενέστερες επιβιώσεις ή «αναβιώσεις» του τύπου του σταυροειδούς με τρούλο και, επομένως, διαφοροποιούνται από τους ναούς της Κοιμήσεως της Θεοτόκου στη Νίκαια και της Αγίας Σοφίας στη Θεσσαλονίκη, οι οποίοι αναδεικνύονται στα μόνα

σωζόμενα «γνήσια» δείγματα του τύπου, προερχόμενα από την εποχή που αυτός δημιουργήθηκε. Επιπλέον, ο ναός της Κοιμήσεως της Θεοτόκου στη Νίκαια είναι μάλλον το παλαιότερο από τα δείγματα αυτά.

Θα πρέπει, όμως, να υπογραμμιστεί ότι ενδεχομένως υπήρχαν και άλλοι ναοί αυτού του τύπου, ίσως και προτιμότεροι από αυτόν της Νίκαιας (ιδίως στην Κωνσταντινούπολη), από τους οποίους δε σώθηκε κάποιο ίχνος. Υπάρχουν, μάλιστα, ακόμη κάποιοι ναοί στη βόρεια Μεσοποταμία και στην Αττάλεια, στη νότια ακτή της Μικράς Ασίας, οι οποίοι θυμίζουν έντονα τον τύπο του σταυροειδούς με τρούλο και χρονολογούνται στα τέλη του 6ου αιώνα, δηλαδή πριν από το ναό της Κοιμήσεως της Θεοτόκου στη Νίκαια. Δεδομένου ότι κατά τη διάρκεια όλου του 7ου αιώνα η προσοχή της Κωνσταντινούπολης ήταν έντονα στραμμένη προς την Ανατολή λόγω της αραβικής απειλής, είναι πιθανό ότι ο αρχιτεκτονικός αυτός τύπος μεταδόθηκε από αυτές τις ανατολικές περιοχές στην Κωνσταντινούπολη· εκεί έγινε αντικείμενο περαιτέρω επεξεργασίας από τους αυτοκρατορικούς αρχιτέκτονες και ακολούθως διαδόθηκε ξανά πίσω στην περιφέρεια κάπως παραλλαγμένος, στα τέλη του 7ου και στις αρχές του 8ου αιώνα, με κτίσματα του τύπου της Νίκαιας και της Θεσσαλονίκης. Όπως και να έχει, όμως, το ζήτημα της χρονολογίας και του τόπου όπου δημιουργήθηκε ο τύπος του σταυροειδούς με τρούλο ναού παραμένει ανοιχτό.

9 <http://www2.egeonet.gr>

10 Γκιολές, Ν., *Βυζαντινή ναοδομία (600-1204)²* (Αθήνα 1992), σελ. 25-26· Μπούρας, Χ., *Ιστορία της αρχιτεκτονικής 2, Αρχιτεκτονική στο Βυζάντιο, το Ισλάμ και την Δυτική Ευρώπη κατά τον Μεσαίωνα* (Αθήνα 1994), σελ. 153

11 Krautheimer, R., *Παλαιοχριστιανική και βυζαντινή αρχιτεκτονική* (Αθήνα 1991), σελ. 358.

12 Mango, C., *Byzantine Architecture* (Milan 1978), σελ. 88

13 Mango, C., *Byzantine Architecture* (Milan 1978), σελ. 90. Πρόσφατα ο C. Mango αναθεώρησε σιωπηρά τη χρονολόγησή του, τοποθετώντας το ναό στα τέλη του 7ου αι. Βλ. Mango, C., "Notes d'épigraphie et d'archéologie: Constantinople, Nicée", *Travaux et Mémoires* 12 (1994), σελ. 353

14 Γκιολές, Ν., *Βυζαντινή ναοδομία (600-1204)²* (Αθήνα 1992), σελ. 23-25

15 Krautheimer, R., *Παλαιοχριστιανική και βυζαντινή αρχιτεκτονική* (Αθήνα 1991), σελ. 358-359

16 Μπούρας, Χ., *Ιστορία της αρχιτεκτονικής 2, Αρχιτεκτονική στο Βυζάντιο, το Ισλάμ και την Δυτική Ευρώπη κατά τον Μεσαίωνα* (Αθήνα 1994), σελ. 154.

17 Krautheimer, R., *Παλαιοχριστιανική και βυζαντινή αρχιτεκτονική* (Αθήνα 1991), σελ. 359.

18 Krautheimer, R., *Παλαιοχριστιανική και βυζαντινή αρχιτεκτονική* (Αθήνα 1991), σελ. 451· Γκιολές, Ν., *Βυζαντινή ναοδομία (600-1204)* (Αθήνα 1992), σελ. 93.

19 Krautheimer, R., *Παλαιοχριστιανική και βυζαντινή αρχιτεκτονική* (Αθήνα 1991), σελ. 359, 451.

20 Γκιολές, Ν., *Βυζαντινή ναοδομία (600-1204)²* (Αθήνα 1992), σελ. 99-100· Μπούρας, Χ., *Ιστορία της αρχιτεκτονικής 2, Αρχιτεκτονική στο Βυζάντιο, το Ισλάμ και την Δυτική Ευρώπη κατά τον Μεσαίωνα* (Αθήνα 1994), σελ. 243.

B) Αξιολόγηση της Αγίας Σοφίας

Ο μητροπολιτικός ναός της Αγίας Σοφίας, αφιερωμένος στη Σοφία και τον Λόγο του Θεού, βρίσκεται εντός του παλαιότερα τειχισμένου πυρήνα της ιστορικής πόλης, σε μικρή απόσταση και νότια της οδού Εγνατίας. Στα κείμενα του 10ου μέχρι και 13ου αιώνα αναφέρεται ως: η Μεγάλη Εκκλησία, ή της Μητροπόλεως Καθολική, ή Μητρόπολης. Στη διάρκεια της Λατινοκρατίας στη Θεσσαλονίκη (1204-1224) ο ναός μετατράπηκε προσωρινά σε καθεδρικό των Λατίνων, αλλά μετά την παλινόρθωση της βυζαντινής κυριαρχίας αποτέλεσε και πάλι την ορθόδοξη επισκοπική έδρα της πόλης έως το 1523/1524, οπότε μετατράπηκε σε τζαμί. Μετά την απελευθέρωση της Θεσσαλονίκης αποδόθηκε ξανά στη χριστιανική λατρεία.

Φωτογραφικό υλικό

Το ψηφιδωτό της Ανάληψης του Χριστού στον τρούλο του ναού της Αγίας Σοφίας Θεσσαλονίκης. Στο μέσο ο Χριστός μέσα σε πολύχρωμη "δόξα" και περιμετρικά η Παναγία με τους Δώδεκα Αποστόλους (9ος αιώνας).

Το ψηφιδωτό της ένθρονης Παναγίας στην κόγχη του ναού της Αγίας Σοφίας Θεσσαλονίκης (12ος αιώνας)

Δυτική όψη του ναού της Αγίας Σοφίας Θεσσαλονίκης. Προς την πλευρά αυτή υπήρχε Αρχικά στεγασμένη στοά, ίχνη της οποίας σώζονται και σήμερα

Η κεντρική (δυτική) είσοδος του ναού της Αγίας Σοφίας Θεσσαλονίκης

Σπουδαία ψηφιδωτά τις Αγίας Σοφίας που απεικονίζει τον Ιουστινιανό.

Εσωτερική διακόσμηση Αγίας Σοφίας-κίονες.

Το εσωτερικό του ναού

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ-ΔΙΚΤΥΟΓΡΑΦΙΑ

Ιστοσελίδες

- www.thessalonikicityguide.gr
- <http://WWW.livepedia.gr>
- <http://www.agiasofia.info>
- <http://el.wikipedia.org>
- <http://www.uom.gr>
- <http://www.ime.gr>
- <http://wwwexplorihgbyzantium.gr>
- <http://wwwexplorihgbyzantiym.gr>

<http://www2.egeonet.gr>

Βιβλία

Γκιολές, Ν., *Βυζαντινή ναοδομία (600-1204)²* (Αθήνα 1992), σελ. 25-26· Μπούρας, Χ., *Ιστορία της αρχιτεκτονικής 2, Αρχιτεκτονική στο Βυζάντιο, το Ισλάμ και την Δυτική Ευρώπη κατά τον Μεσαίωνα* (Αθήνα 1994), σελ. 153

Krautheimer, R., *Παλαιοχριστιανική και βυζαντινή αρχιτεκτονική* (Αθήνα 1991), σελ. 358.

Mango, C., *Byzantine Architecture* (Milan 1978), σελ. 88

Mango, C., *Byzantine Architecture* (Milan 1978), σελ. 90. Πρόσφατα ο C. Mango αναθεώρησε σιωπηρά τη χρονολόγησή του, τοποθετώντας το ναό στα τέλη του 7ου αι. Βλ. Mango, C., "Notes d'épigraphie et d'archéologie: Constantinople, Nicée", *Travaux et Mémoires* 12 (1994), σελ. 353

Γκιολές, Ν., *Βυζαντινή ναοδομία (600-1204)²* (Αθήνα 1992), σελ. 23-25

Krautheimer, R., *Παλαιοχριστιανική και βυζαντινή αρχιτεκτονική* (Αθήνα 1991), σελ. 358-359

Μπούρας, Χ., *Ιστορία της αρχιτεκτονικής 2, Αρχιτεκτονική στο Βυζάντιο, το Ισλάμ και την Δυτική Ευρώπη κατά τον Μεσαίωνα* (Αθήνα 1994), σελ. 154.

Krautheimer, R., *Παλαιοχριστιανική και βυζαντινή αρχιτεκτονική* (Αθήνα 1991), σελ. 359.

Krautheimer, R., *Παλαιοχριστιανική και βυζαντινή αρχιτεκτονική* (Αθήνα 1991), σελ. 451·

Γκιολές, Ν., *Βυζαντινή ναοδομία (600-1204)* (Αθήνα 1992), σελ. 93.

Krautheimer, R., *Παλαιοχριστιανική και βυζαντινή αρχιτεκτονική* (Αθήνα 1991), σελ. 359, 451.

Γκιολές, Ν., *Βυζαντινή ναοδομία (600-1204)²* (Αθήνα 1992), σελ. 99-100· Μπούρας, Χ., *Ιστορία της αρχιτεκτονικής 2, Αρχιτεκτονική στο Βυζάντιο, το Ισλάμ και την Δυτική Ευρώπη κατά τον Μεσαίωνα* (Αθήνα 1994), σελ. 243.

Απόσπασμα από το βιβλίο της κίρας Σίνου << Στην πόλη του Αϊ Δημήτρη >> εκδόσεις κέδρος.

